

4 Sposoby sprawdzania i oceniania osiągnięć uczniów

Sposób oceniania w znaczący sposób wpływa na stosunek uczniów do przedmiotu, a co za tym idzie – także na efektywność procesu nauczania. Na lekcjach muzyki, która jako przedmiot artystyczny wymaga szczególnego podejścia do tej kwestii, ocena proponowana przez nauczyciela powinna przede wszystkim motywować ucznia do działania i rozwijania swoich umiejętności.

Ocena z muzyki powinna mobilizować uczniów do pełnego zaangażowania i systematycznej pracy.

Formy sprawdzania wiedzy

Predyspozycje i umiejętności muzyczne uczniów można ocenić na podstawie sprawdzianu przeprowadzonego na początku i przed końcem każdego roku szkolnego. Na początku pierwszego roku nauki muzyki w klasach 4–6 powinien to być sprawdzian predyspozycji i umiejętności muzycznych, m.in. słuchu wysokościowego, poczucia rytmu i rozróżniania wartości rytmicznych (w zakresie obowiązującym w klasach 1–3), pamięci muzycznej, znajomości solmizacji. Sprawdzian ten może przyjąć formę zabawy lub quizu muzycznego. Nie chodzi tu bowiem o wystawienie ocen szkolnych, lecz o uzyskanie orientacji, jaki poziom reprezentują uczniowie, na które zagadnienia trzeba będzie położyć nacisk, jak dobierać repertuar wokalny i instrumentalny, jakich przykładów literatury muzycznej słuchać. Również na koniec każdego roku szkolnego nauczyciel muzyki powinien możliwie dokładnie określić poziom wiedzy i umiejętności ucznia. Podobnie jak na początku roku, może odbyć się to w formie zabawy lub gry dydaktycznej. Wynik sprawdzianu należy uzupełnić informacjami dotyczącymi zainteresowań muzycznych ucznia, jego systematyczności i efektów pracy w klasie. Te elementy powinny być porównane

z wynikami innych uczniów. Ocena taka może być podstawą do podejmowania trafnych decyzji dotyczących właściwego, indywidualnego doboru odpowiednich ćwiczeń i piosenek przeznaczonych dla konkretnego ucznia. Pozwala też na poprawną samoocenę nauczyciela.

Inaczej należy oceniać uczniów na koniec semestru, a inaczej na koniec roku szkolnego. Oceny z muzyki dotyczą poziomu wiedzy i umiejętności w kontekście indywidualnych zdolności i zainteresowań muzycznych ucznia, a także jego aktywności na lekcjach. Ocena nie powinna być obniżana z powodu niewielkich postępów dziecka w nauce, jeśli źródłem tych niepowodzeń jest brak uzdolnień muzycznych.

Ostateczny wybór sposobu i kryteriów oceniania należy do nauczyciela. Trzeba jednak pamiętać, że ocena może zarówno pomóc w budowaniu właściwej motywacji ucznia do pracy, jak i stać się powodem zniechęcenia i bezpodstawnego przekonania źle ocenionego ucznia o braku słuchu, zdolności muzycznych itp. Ocena w dzienniku nie może więc być rezultatem pomiaru, lecz powinna spełniać funkcje wychowawcze – przede wszystkim zachęcać do nauki muzyki.

Ocenianie wiedzy teoretycznej i umiejętności praktycznych

Przy ocenianiu ucznia należy oddzielić jego postępy w **opanowaniu wiedzy teoretycznej**, niewymagające aktywności muzycznej, od umiejętności śpiewu, gry na instrumentach i tworzenia muzyki. Znajomość elementów teorii i historii muzyki powinna być oceniana według jednakowych kryteriów dla całej klasy. Dotyczy to także umiejętności pisania nut (z wyłączeniem dzieci z dysgrafią). Oceniając umiejętności i wiedzę teoretyczną, można zachęcić do aktywnego muzykowania, na przykład podwyższając ocenę za poprawne zapisanie rytmu ćwiczenia, jeśli uczeń potrafi wykonać zapisane wartości rytmiczne.

W celu sprawdzenia wiedzy muzycznej nauczyciel może wykorzystać:

- **ćwiczenia utrwalające** – dają możliwość określenia stopnia opanowania przez uczniów omówionych zagadnień (patrz: zeszyt ćwiczeń);
- **ćwiczenia jako sprawdziany** – niektóre zadania (np. krzyżówki, quizy) nadają się do szybkiego sprawdzenia wiadomości. Uczniowie chętnie uczestniczą w tego rodzaju „sprawdzianach”. Nauczyciel natomiast nie traci cennego czasu przeznaczonego na zajęcia.

Umiejętności praktyczne muszą być oceniane w kontekście predyspozycji muzycznych dziecka. W tym przypadku ewaluacja nie może wynikać z bezwzględnej skali osiągnięć. Każdy uczeń powinien mieć możliwość uzyskania oceny bardzo dobrej, jeśli tylko będzie zaangażowany i staranny. Duże trudności sprawia ocena postępów w sytuacji, kiedy dziecko musi pokonywać bariery psychiczne utrudniające aktywne muzykowanie. Dotyczy to przede wszystkim śpiewu.

Przy ocenianiu umiejętności praktycznych należy pamiętać o indywidualizowaniu poszczególnych ocen – powinno się porównywać nie uczniów między sobą, lecz efekty pracy każdego z nich w stosunku do jego możliwości.

Najtrudniejszym rodzajem muzycznej aktywności dzieci jest **twórczość**, dlatego przy jej ocenie należy zwracać uwagę na zaangażowanie oraz staranność uczniów. Należy im umożliwić szybkie osiągnięcie satysfakcji z rezultatu własnych wysiłków twórczych. Nie można także skąpić pochwał. Nauczyciel często imponuje uczniom swoją wiedzą i umiejętnościami, toteż pochwała z jego ust jest dla nich szczególnie ważna.

System ewaluacji w programie nauczania

W programie nauczania muzyki w klasach 4–6 szkoły podstawowej autorstwa Moniki Gromek i Grażyny Kilbach została zamieszczona propozycja systemu oceniania. Chcąc wyjść naprzeciw oczekiwaniom nauczycieli (jak również rodziców i uczniów), proponujemy skorzystać z przedstawionych poniżej, rozbudowanych kryteriów oceny.

Zgodnie z założeniami reformy programowej nowy system oceniania powinien zapewnić:

- pobudzenie rozwoju umysłowego ucznia,
- ukierunkowanie jego dalszej, samodzielnej pracy oraz wdrażanie do systematyczności, samokontroli i samooceny,
- nabywanie umiejętności rozróżniania zachowań pozytywnych i negatywnych,
- dostarczanie rodzicom bieżącej informacji o osiągnięciach dzieci, a nauczycielom wiedzy, w jakim stopniu założone cele kształcenia zostały zrealizowane.

Dobrze przemyślane ocenianie wewnątrzszkolne powinno chronić przed niesystematycznym uczeniem się, np. tylko do sprawdzianu, klasówki bądź egzaminu.

Tradycyjne ocenianie postrzegane jest powszechnie jako represyjne, czyli takie, które akcentuje przede wszystkim braki, a nie osiągnięcia. Przedstawiona w omawianym programie propozycja oceniania uwzględnia wiele ważnych aspektów nauczania, w tym sprawdzanie wiedzy oraz umiejętności zastosowania jej w praktyce.

Nowy system oceniania określa wymagania edukacyjne dotyczące:

- poziomu i zakresu wiedzy,
- stopnia rozwoju umiejętności,
- przejawianych zachowań, szczególnie stosunku ucznia do zadań edukacyjnych.

Znalazło to odzwierciedlenie w programie nauczania Moniki Gromek i Grażyny Kilbach.

Relatywna, elastyczna i zindywidualizowana ocena z muzyki

Wystawianie ocen jest zadaniem trudnym, podlega bowiem wielu uwarunkowaniom. Ustalając wymagania na poszczególne oceny, należy brać pod uwagę, że za ewaluacją kryje się informacja zarówno o poziomie osiągnięć, jak i o postępach ucznia. Dlatego kryteria powinny być na tyle elastyczne, aby można było uwzględnić zdolności danego ucznia i odnieść ocenę do nich, a nie do średniego poziomu klasy. Zatem przy wystawianiu oceny z muzyki należy brać pod uwagę przede wszystkim wysiłek wkładany przez ucznia w wywiązywanie się z obowiązków wynikających ze specyfiki zajęć. Dlatego też zaleca się zindywidualizowanie skali ocen na podstawie dokładnego rozpoznania możliwości każdego z uczniów oraz obserwacji jego jednostkowego rozwoju.

Ocena powinna być więc relatywna, uzależniona od potencjału uczniów i prezentowanej przez nich postawy.

Wystawiając konkretną ocenę z muzyki, trzeba koniecznie pamiętać o tym, że jednym z podstawowych celów tego przedmiotu jest przygotowywanie uczniów do świadomego korzystania z dorobku rodzimej i światowej kultury muzycznej oraz aktywnego i pełnego uczestnictwa w życiu muzycznym kraju.

Przy ocenie powinno się uwzględniać przede wszystkim zaangażowanie i wkład pracy, znajomość literatury muzycznej i związaną z tym wiedzę, a także umiejętność śpiewania i gry na instrumentach. Głośne czytanie nut oraz podawanie wiadomości z zakresu teorii i historii muzyki nie mogą stanowić podstawy do oceny ucznia. Niedopuszczalne jest również odpytywanie uczniów i stawianie ocen wyłącznie ze znajomości tekstu piosenki.

Stosowanemu dotychczas systemowi oceniania zarzuca się niespójność wynikającą z dowolności doboru kryteriów. Brak ujednoczonych zasad oceniania prowadzi z kolei do wielu nieporozumień i zakłóca relacje między nauczycielami, uczniami i rodzicami. Dlatego ocenie powinny podlegać następujące elementy:

- śpiew,
- gra (na instrumencie melodycznym, np. na flecie, dzwoneczkach lub flażolecie, oraz na instrumentach perkusyjnych niemelodycznych),
- wypowiedzi ucznia na temat utworów muzycznych,
- działania twórcze,
- znajomość terminów i wiedza muzyczna,
- aktywność na lekcjach,
- prowadzenie zeszytu przedmiotowego (zeszytu ćwiczeń).

Kryteria i zakres oceniania na lekcjach muzyki

Ocenę celującą otrzymuje uczeń, który:

- prawidłowo i całkowicie samodzielnie śpiewa piosenki z podręcznika oraz z repertuaru dodatkowego,
- prawidłowo gra na różnych instrumentach melodycznych melodie z podręcznika oraz z repertuaru dodatkowego,
- samodzielnie odczytuje i wykonuje dowolny utwór,
- potrafi rozpoznać budowę utworu muzycznego,

- posiada wiedzę i umiejętności przekraczające poziom wymagań na ocenę bardzo dobrą,
- bierze czynny udział w pracach szkolnego zespołu muzycznego lub chóru,
- jest bardzo aktywny muzycznie,
- wykonuje różne zadania twórcze, np. układa melodię do wiersza, akompaniament perkusyjny do piosenki.

Ocenę bardzo dobrą otrzymuje uczeń, który:

- prawidłowo i samodzielnie śpiewa większość piosenek przewidzianych w programie nauczania,
- prawidłowo i samodzielnie gra na instrumentach melodycznych większość melodii przewidzianych w programie nauczania,
- umie bezbłędnie wykonywać rytmy – gestodźwiękami i na instrumentach perkusyjnych,
- potrafi rytmizować teksty,
- rozumie zapis nutowy i potrafi się nim posługiwać,
- zna podstawowe terminy muzyczne omawiane w danej klasie,
- podaje nazwiska wybitnych kompozytorów z programu danej klasy.

Ocenę dobrą otrzymuje uczeń, który:

- poprawnie i z niewielką pomocą nauczyciela śpiewa pieśni i piosenki jednogłosowe,
- poprawnie i z niewielką pomocą nauczyciela gra kilka melodii oraz akompaniamentów do piosenek na używanym na lekcjach instrumencie melodycznym,
- wykonuje proste rytmy – gestodźwiękami i na instrumentach perkusyjnych niemelodycznych,
- rytmizuje łatwe teksty,
- zna podstawowe terminy muzyczne omawiane w danej klasie i wie, co one oznaczają,
- prowadzi systematycznie i starannie zeszyt przedmiotowy lub zeszyt ćwiczeń.

Ocenę dostateczną otrzymuje uczeń, który:

- niezbyt poprawnie i z dużą pomocą nauczyciela śpiewa niektóre piosenki przewidziane w programie nauczania,
- niezbyt poprawnie i z dużą pomocą nauczyciela gra na używanym na lekcjach instrumencie melodycznym niektóre melodie przewidziane w programie nauczania,
- wykonuje najprostsze ćwiczenia rytmiczne – gestodźwiękami i na instrumentach perkusyjnych niemelodycznych,
- zna tylko niektóre terminy muzyczne,
- prowadzi zeszyt niesystematycznie i niestarannie.

Ocenę dopuszczającą otrzymuje uczeń, który:

- niedbale, nie starając się poprawić błędów, śpiewa kilka najprostszych piosenek przewidzianych w programie nauczania,
- niedbale, nie starając się poprawić błędów, gra na instrumencie melodycznym gamę i kilka najprostszych utworów przewidzianych w programie nauczania,
- niechętnie podejmuje działania muzyczne,
- myli terminy muzyczne,
- dysponuje tylko fragmentaryczną wiedzą,
- najprostsze polecenia – ćwiczenia rytmiczne – wykonuje z pomocą nauczyciela.

Ocenę niedostateczną uczeń otrzymuje tylko w sytuacjach wyjątkowych, np. gdy, mimo usilnych starań nauczyciela, wykazuje negatywny stosunek do przedmiotu oraz ma bardzo duże braki w zakresie

podstawowych wymagań edukacyjnych dotyczących wiadomości i umiejętności przewidzianych dla danej klasy. Mimo pomocy nauczyciela nie potrafi i nie chce wykonać najprostszych poleceń wynikających z programu danej klasy. Nie prowadzi również zeszytu przedmiotowego lub zeszytu ćwiczeń.

Kryteria oceniania – co oceniamy

1. Podczas wystawiania oceny za śpiew należy wziąć pod uwagę: poprawność muzyczną, znajomość tekstu piosenki, ogólny wyraz artystyczny.
2. Przy wystawianiu oceny za grę na instrumencie trzeba uwzględnić: poprawność muzyczną, płynność i technikę gry, ogólny wyraz artystyczny.
3. Wystawiając ocenę za wypowiedź na temat utworów muzycznych, połączoną ze znajomością podstawowych wiadomości i terminów muzycznych, należy wziąć pod uwagę:
 - zaangażowanie i postawę podczas słuchania,
 - rozpoznawanie brzmienia poznanych instrumentów i głosów,
 - rozpoznawanie w słuchanych utworach polskich tańców narodowych,
 - podstawową wiedzę na temat poznanych kompozytorów,
 - wyrażanie muzyki środkami pozamuzycznymi (np. na rysunku, w opowiadaniu, dramie).
4. Przy wystawianiu oceny za działania twórcze – wokalne i instrumentalne (zaleca się odpytywanie tylko ochotników) – należy wziąć pod uwagę:
 - rytmizację tekstów,
 - improwizację: rytmiczną, melodyczną (wokalną i instrumentalną) oraz ruchową,
 - umiejętność korzystania ze zdobytych wiadomości i umiejętności przy wykonywaniu zadań twórczych, np. wymagających korelacji działań muzyczno-plastycznych,
 - umiejętność przygotowywania ilustracji dźwiękowej do opowiadania, komiksu, grafiki itp. (dobieranie efektów dźwiękowych),
 - umiejętność tworzenia prostych akompaniamentów perkusyjnych.
5. Kolejnym aspektem jest ocena aktywności na lekcji oraz za udział w muzycznych zajęciach pozalekcyjnych. Za aktywną postawę na lekcji uczeń może otrzymać ocenę dobrą lub bardzo dobrą. Jeśli wykaze się wiedzą lub umiejętnościami wykraczającymi poza ustalone wymagania, otrzymuje ocenę celującą. Za systematyczną i bardzo dobrą pracę w szkolnym zespole muzycznym lub chórze oraz za udział w występach tych zespołów należy podwyższyć uczniowi ocenę z muzyki o jeden stopień.
6. Przy wystawianiu oceny za zeszyt przedmiotowy lub zeszyt ćwiczeń należy wziąć pod uwagę:
 - estetykę ogólną,
 - systematyczność,
 - prace domowe odrabiane przez ucznia samodzielnie.

Uwaga! Ocena za zeszyt, w zależności od opinii nauczyciela, może, ale nie musi wpływać na końcową ocenę z muzyki.